

# Novi Zapiski

Leto I., šte. 2.

Ljubljana.

Februar 1922.

Jos. Petrič:

## Kriza političnih strank v Jugoslaviji.

Ko smo med svetovno vojno ječali pod pezo vojnih bremen in za nameček morali še poslušati nadute izjave nemških in bahate grožnje ogrskih državnikov, smo stiskali pesti in se tolažili: Po vojni bo že drugače! Takrat spregovorimo mi!

Spregovorili smo res, spremenilo se pa ni nič. Politične stranke, od katerih smo pričakovali vsak po svoje velikih in odločilnih dejanj, so ostale, kar so bile. Zgodilo se je, kakor da vojne ni bilo. Kakor hitro je utihnilo orožje, so začele politične stranke tam, kjer so nehale pred vojno. Vojni dogodki so bili izbrisani iz spomina. Nekoliko odmeva je pač našlo nekaj „afer“; toda to so bile muhe enodnevnice, ki so kmalu utonile v globoki vodi prizanesljive pozabljenosti.

V začetku leta 1919. se je sešel v Belgradu prvi začasni parlament uedinjene kraljevine SHS. Ta parlament ni bil izvoljen od ljudstva in zato ni mogel biti odsev takratnega ljudskega občutja. V parlament so poslale svoje delegate stare, predvojne stranke in ti seveda niso mogli napraviti drugega kakor nadaljevati tudi na novih tleh tam, kjer so nehali na starih. S tem je bil položen temelj za veliko krizo političnih strank, ki je še danes izmed glavnih ovir, da ne pridemo do tako potrebne nove razyrstitve, ki bi upoštevala nove razmere.

V Belgradu se je obnovil stari boj med radikalcii in samostalci, torej med dvema strankama, ki so ju vodile stare predvojne politične razmere v mali Srbiji. Kaj sta hoteli te dve stranki kot preostanek nekdanjih dni v novi, veliki kraljevini SHS? Nič drugega, kakor povečati svoje število s prijatelji iz novih krajev. Radikalci so našli dobrodošlo pomoč pri radikalciih iz Vojvodine, Srema in Bosne, samostalci pa so se zvezali z bivšo hrvatsko-srbsko koalicijo in z malimi srbijanskimi strančicami proti radikalom v nov blok, ki kljub nazivu „demokratska stranka“ le ni stranka iz enega kova, ampak neenoten konglomerat najraznovrstnejših elementov, ki jih

druži in spaja samo negacija, t. j. nasprotstvo proti radikalom in želja za nadvlado nad radikali, za kar se borita še danes obe skupini po izkušenih starih metodah, o katerih pa ne vemo, če so prikladne tudi za naša nova državna tla.

Tudi v Sloveniji ni nič boljše. Med vojno je „farška gonja“ utihnila vsaj v javnosti; toda komaj nam je zasijalo solnce svobode, se je obnovil stari bojni klic: Tu liberalec — tu klerikalec! Nihče pa se do danes ni vprašal: Ali ima liberalno-klerikalni boj še danes, v novi državi, kakšen smisel in pomen? „Liberalci“ in „klerikalci“ so plod v stari Avstriji obstoječih političnih razmer. V Avstriji je vladala mogočna in vplivna katoliška dinastija, ogromna večina prebivalstva je bila katoliška — v teh razmerah je bilo že razumljivo, da se je en del orientiral v katoliško, drugi pa v nasprotno smer. Danes je pa položaj čisto drugačen. V novi državi SHS je katolicizem v manjšini in ima velik interes na tem, da se vzdržuje princip verske strpnosti, dinastija je pravoslavna — zato se mora človek čudom vprašati: Čemu tak strupen in brezploden boj? Kaj hočemo z „liberalci“ in s „klerikalci“ danes?

Naše politično življenje hira v znatni meri radi okolnosti, da smo presadili iz starih razmer nastale stranke na nova tla, ne da bi bili preiskali, če so nova tla ugodna za stari plevel. Kdo se je do danes zanimal, da bi bil preštudiral naše nove gospodarske, nove socialne, nove verske in nove kulturne razmere in temu prepotrebemu, ker osnovnemu temelju primerno preosnoval svoje politične smotre ter določil za dosego teh smotrov nove metode in novo taktiko? V političnih združitvah s sorodnimi strankami ne vidimo novega življenja in razdor, ki se pojavlja n. pr. med vojvodinskimi ali bosenskimi radikali z ene in med srbijanskimi z druge strani, pač dokazuje, da so vse te „nove“ tvorbe le od danes do jutri, ker se je le staro življenje združilo s starim, ni se pa prelilo v nekaj novega, kar bi bilo rezultat novih razmer. Dokler pa ne zrastejo iz novih tal nove, krepke, samonikle rastline, se bo košatil tudi na novi državni njivi stari plevel, da ga ob svojem času pohodi ali izruje sila novih razmer.

Prirodni zakon je, da ima vsako podnebje svoje rastline in svoje živali. Kar je bilo dobro in koristno nekaj v stari Avstriji in v stari Srbiji, ne more veljati danes in ne more uspevati na novih tleh, a če uspeva, rodi nekaj drugega kot prej. S tem dejstvom bodo morale začeti računati vse politične stranke v naši novi državi, če bodo hotele obstati.

Akademski „Socialno-pedagoški krožek“ naše univerze, ki mu je namen — „buditi zanimanje za vzgojna vprašanja in naloge, kakor jih stavita praktično delo in življenje, ter jih proučavati“, si je pred kratkim ogledal ljubljansko gluho nemnico. Ravnatelj zavoda je udeležencem z ljubeznivostjo v istini izobraženega človeka razkazal ves „čudni svet“, ki je tukaj vzgoji in vzgojevanju dan v oblikovanje.

Pa kaj je sploh vzgoja in nje pravi posel v človeškem življenju? Evo nekaj odgovora na to, danes nemara najbolj aktualno izmed vseh vprašanj, ki se tičejo v hudih krčih se zvijajoče Evrope! Vzgoja je delo, ki pomaga mlademu bitju do tega, da postane kdaj takšen človek, kateri bo v prid in zadovoljstvo samemu sebi pa drugim, zlasti obema kulturnima zajednicama, ki bodi vsak izobraženec danes njih zavedni član: narodu in državi. Toda izvrševanje poklica, ki ga te besede jemljejo v misel, niti približno ni vsa vsebina v posameznikovem življenju. Poklic bodi marveč le tisto trdno stališče, s katerega odrastli človek črpaj moči za višje in globlje, to je za — pravo in človeškega dostojanstva res vredno življenje, v prvi vrsti za sožitje v raznih zajednicah, kakor so: rod-bina, narod, država...

Zato vzgoja zlasti glej, da gojenec najde za življenje, ki ga čaka, ko doraste, tak delokrog, ki bo njegovim telesnim, duševnim in moralnim silam, a tudi gmotnim razmeram najbolj prikladen, in da si tudi v kar največji meri izuri vse za ta namen potrebne sposobnosti. Toda nič manj ne bodi vzgojevalcu v mislih, da razvija gojenca etično, da bo, ko stopi v „službo“ življenja, mogel samostojno razsoditi, kaj je tu ali tam njegova dolžnost, ter da bo tudi voljan svoje dejanje in nehanje vsikdar urediti v smislu spoznane dolžnosti.

Veliki oblikovatelji človeške duše (Carlyle, Tolstoj, Kerschens-teiner...) pojejo visoko pesem v čast in slavo dela, edinole delo je blagoslovljen votek pravi izobrazbi. Samo tega nikar ne pozabljajmo, da pojem delavnika po svojem kajstvu zahteva soodnosni pojem ne-delja, zlasti še v tako zapletenem modernem življenju! Zato pa vzgoja z isto resnobo kakor k delu navajaj tudi k doznavanju in spoštovanju „nedeljskih“, to je vrednot kakor so: zdravje,

lepočutje, religioznost. Način, kako preživiš svojo nedeljo, se mi zdi morda najzanesljivejši kazalec tvoje izobrazbe!

Bistrity gojencu i n t e l e k t, brez katerega je boj za obstanek nemogoč, ga uvajati v svojevrstni svet v r e d n o t (gospodarskih, življenskih, kulturnih, osebnostnih...) in tam se očitujočih norm o nadcenjevanju druge nad drugo, jačiti v o l j o, brez katere ni dejanja (ki je idejni votek modernemu življenju) — „vse troje“, skratka: oblikovati celega človeka, to je velika naloga vzgoje. —

Kakor vidimo, izreka življenje na usta vzgoje zelo visoke terjatve bodisi v imenu kulturnih zajednic, zlasti naroda in države, bodisi v imenu posameznikovega prospeha in sreče (= doživljanja najvišjih vrednot). Lahko bi jih kdo imel za naravnost neizterljive, češ, človek pač ne more iz svoje kože: kako neki da hočeš iz gojenca s pomočjo vzgoje izklesati celega človeka, ako se njegova narava tako ali tako upira!

Za izpreobrnitev takega nevernika v vzgojnih rečeh bi ne vedel boljše poti, nego da se potruži v — gluhonemnico ter si tam pazljivo ogleda gojence, vzgojno postopanje in vzgojni — uspeh. Izmed nas se menda nihče ni vrnil neveren!

Stopili smo v I. „razred.“ V polkrogu pred nami na stolčkih 10—12 otrok, dečkov in deklic, a njim nasproti v središču polkroga učitelj. Kolikor otroških duš, toliko desnic se nam veselo proži v pozdrav. Iz širom odprtih ust teh glav pa zavrešči, prav tako nam v pozdrav, raskavo zveneč aaa, aaa... Človek bi se teh glasov ustrašil, ako bi ne vedel, da ima pred seboj — g l u h d r o b i ž.

Ta razred (I. a) je p o p o l n o m a gluh, to se pravi, imeti moraš jako dobra pljuča, ako hočeš kateremukoli izmed teh otrok s toliko silo naravnost v uho zavpiti ta ali oni samoglasnik, da ga otrok sploh vzame na znanje. Z nepopisnim trdom in s porabo zares „vseh“ sredstev je učitelj po dobrem pol letu te otroke spravil do tje kaj, da so mogli, nepremično zroč na njegove ustnice, za njim izgovarjati in tudi zapisati posamezne zloge: papapa, tatata, mamama, oziroma to ali ono lažje izgovorljivo besedo.

V drugem razredu nam je dečko, ki ga je učiteljica pozvala, kajpada s škripajočo artikulacijo, že poročal, da je gospod „rrrävnädel“ nekemu sogojencu zjutraj dal nove čevlje, ter stavek tudi prav čedno zapisal na tablo. A neka gojenka je po navodilu učiteljice eno izmed deklet, ki so se udeležile naše ekskurzije, popolnoma razločno vprašala: „Gospodična, prosim, kako se pišete?“

In v III. razredu, ki je sedaj po vojni<sup>1</sup> najvišji v ljubljanski gluho-  
nemnici, so učenci in učenke lepo odgovarjali na vprašanja, ki jih  
je učitelj šepetaje(!) stavil in ki so mu jih ti z zadivljajočo točnostjo  
z očmi brali z usten.

Čemu obnavljam spomine na obisk v gluho-  
nemnici? No, na  
ta način bi naj postalo očito, kaj zmore vzgojevalec, če hodi po pravi  
poti, celo tam, kjer je narava otroku odrekla ali pa vzela tako važen  
dar, kakor je posluš, in ž njim možnost za normalno prisvojitve je-  
zika. Groza te pač obide ob misli, kako usmiljenja vreden siromak  
bi postal, da ti je iz tega ali onega razloga na mah ugasnila luč oči.  
Taka misel je res vredna groze. Toda rekel bi, da je še hujša ne-  
sreča priti gluhi na svet ali pa v zgodnji mladosti postati gluhi.

Ljudje, ki imajo posla z vzgojo slepcev, pravijo, da ni kdo ve  
kaka umetnost iz slepe sirote napraviti človeka. A vse drugačen  
oreh je za vzgojevalca mutec. In zakaj?

Prvi pogoj, prava *conditio sine qua non*, če hočem komu duha  
oblikovati po svojih nazorih in vzorih, je ta, da stopim z njegovo  
duševnostjo v kar najožji stik. A najzanesljivejše sredstvo za omo-  
gočitev tega spoja je medsebojno izražanje misli, čustev, načrtov ...  
s pomočjo jezikov. Ta velevažni pogoj za uspeh pa ni izpolnjen, ako  
pred menoj stoji mutast gojenec, ki zanj najpopolnejša in najbolj  
direktno poslušajoča oblika moje besede, to je njen glas in zato tudi  
njen pomen, sploh — ne eksistira.

In vendar se naj današnji mutec nauči „govoriti“ — z jezikom  
in ne več s prsti, kakor v prejšnjih časih! Zato pa moram veliko  
časa in polno mero obojestranskih energij, svojih in otrokovih,  
žrtvovati v ta namen, da prej ali slej, po silnem ovinku, bolj ali manj  
dovršeno dosežem to, kar se pri normalnem gojcu nekako razume  
samo po sebi: da bo, pozorno zroč vame, iz premikanja mojih usten  
razbral, kaj mu nameravam povedati, ter mi ob enem znal primerno  
razodeti svojo misel z izgovorjeno besedo, ki je same ne sliši, tem-  
več le občuti gibanje svojih govoril, katero ustreza njenim glaso-  
vom. Ni dvoma, da je to precej nepopolna oblika duševnega stika,  
ki se pretrga, brž ko na tak način izšolani mutec iz tega ali onega  
razloga, n. pr. zaradi teme, ne more več gledati v obraz tistemu, s

<sup>1</sup> Sicer pa šteje ta gluho-  
nemnica po svojem ustroju 8 razredov ter bi lahko  
z uspehom vzgajala do 100 otrok. V kraljevini SHS je danes okrog 3000 gluho-  
nemnih otrok (samo v Sloveniji jih je do 300), a gluho-  
nemnic samo — trije: po ena  
v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani. Velika večina teh otrok torej raste, kakor  
cvetlice na polju!

katerim govori. Toda kdo neki bi ne maral priznati, da je tukaj stokrat in tisočkrat „bolje išta, nego — ništa“!

Vzgoja mutastih utegne biti najtežja vzgoja. Tukaj se naj iz bitja, ki ni ustvarjeno po človeški podobi, ker mu je bil odrečen božji dar jezika, izobličiti človek, to se pravi poraben, zadovoljen in nrvstven član človeške družbe. Ta vzgojni zahtevk se ima nekam tako, kakor bi ti kdo ukazal, da si v tem in tem roku postaviš čedno hišico, pa si moraš prej na pošten način pridobiti potrebnega kapitala. Kakor kamen trd je ta vzgojni oreh! A vendar tudi do njegovega jedra vodi pot, pravi se ji — ljubezen. Marsikomu, zlasti pa vsem tistim, ki imajo po poklicu opravka z vzgojo normalnih otrok, kliče gluhonemnica: „Prid' se les' učit“ — potrpežljivosti in ljubezni!

### J. A. G.: Cvijićevi „Govori i članci“.

V dveh debelih, skupaj nad 500 strani obsegajočih zvezkih velikega formata je dr. Jovan Cvijić, daleč preko mej naše kraljevine znan geograf svetovnega imena, izdal one svoje članke in govore, ki niso namenjeni ozkemu krogu strokovnjakov, ampak širšemu občinstvu, domačemu in tujemu. Domačemu govori o organizaciji znanstvenega in narodnega dela, tujemu pa o naših političnih težavah in težnjah. Veliki ugled in odločujoč vpliv Cvijića v domačem in tujem svetu daje tej knjigi posebno ceno; iz nje spoznamo del gibalnih sil, ki so pomagale ustvariti našo kraljevino in ki nje lice še danes oblikujejo.

Na prvo mesto je postavil tudi za nas najvažnejši članek „o znanstvenem delu in naši univerzi“ iz l. 1907., iz katerega dobimo precej jasno sliko Cvijića znanstvenika in javnega delavca. Kot geograf je postavil beograjski univerzi nalogo, da razvije „balkanske škole naučnog ispitivanja“ (I, 25), ki jim bodi program, da podajo vsestransko materialno in duševno sliko Balkana. Znanstvena dela na tem polju so prinesla Cvijiću in njegovi šoli svetovno slavo. O njih tukaj ne moremo govoriti; nas zanima samo metoda in praktična aplikacija tega dela, v kolikor odseva iz člankov, priobčenih v teh dveh knjigah.

Po Cvijiću treba znanstveniku za pravo znanstveno delovanje poleg prirojenega daru tudi „opservacije“ (I, 25), one stare metode, ki tiči že v Herodotovi devizi „ὁπότε και ακολέ“. Tako obsežen program, ki si ga je postavil s svojega geografskega stališča in ga po

svojih metodah orientiral, pa potrebuje, če se naj v celoti izvede, intenzivnega sodelovanja najrazličnejših učenjakov in ne samo geografov. Geograf operira, kakor vsak prirodnoslovec z objekti, ki imajo izrazite materialne dimenzije in so že najprimitivnejšim čutom dostopni, duševne znanosti pa operirajo z nepri- merno bolj finim, vedno se prelivajočim in spreminjajočim gradi- vom, pred katerim so brez moči tudi najfinejši instrumenti za preiskovanje materije. Zato se naravoslovske metode ne dajo kratko in malo prenesti na duševne znanosti. Tip učenjaka, ki to vendar dela, je vseskozi materialistično in racionalistično orienti- rani Cvijić. Take metode morajo seveda dovesti samo do nasilnih rešitev, njih posledica v življenju pa so enako nasilne rešitve prak- tičnih vprašanj. Saj zapadejo taki ljudje, zapeljani po svoji zgolj naravoslovni metodi, prav lahko ideji, da se vse, vendar tako mnogo- obrazno življenje da vtisniti v lepo načrtane rubrike in tabele. Iz rešpekta pred mrtvimi shemami so izgubili čut za živi ritem živ- ljenja.

V znanstvenem gradivu Cvijića nimajo — radi zgoraj nave- denih razlogov — nobenega pomena niti jezik (tudi toponomastika ne!), niti književnost in umetnost. Cvijić je prvi, ki je v govoru n a u n i v e r z i pustil ob strani in naravnost zamolčal vso obsežno srbsko narodno poezijo! Vse to so manj vredna „humaniora“, ki sodijo k večjemu v kak provincialen list. Zato pa izrečno navaja „poslovice i zagonetke“, očitvidno radi njihove r a c i o n a l n e vse- bine. Svoje izrazito geografske študije je razširil na dve strani: na 1. študij „migracij“ in „metanastazij“ in 2. na študij narodne psihe. Prva disciplina je pretežno historična, druga pa zahteva sodelova- nja najrazličnejših disciplin, med njimi tudi geografskih. Ta diskre- panca Cvijića ravno ne moti, saj je obe disciplini pritegnil k svojemu delu ne zato, da bi objekt svojega raziskovanja točneje znanstveno določil, ampak edino zato, da bi dokazal njegovo posebno misijo. Historično mišljenje mu je precej tuje; tolikokrat molči o historičnem „Zakaj?“, da se mora človek nehoté vprašati: „Čemu?“ —

Znano je, da so se na balkanskem polotoku v zadnjih stoletjih vršila pravcata preseljevanja narodov, kakor v enakem obsegu in na enako velikem ozemlju nikjer drugod na svetu in da so v prvi vrsti zadela njega centralni del, naseljen od Srbov in Hrvatov. Ta preseljevanja so premaknila njih prvotna selišča na vse strani in jih preko današnjega sklenjenega srbohrvaškega ozemlja privedla celo do Ptuja, Maribora in Ljubljane. Tako se je daleč izven svojih nek- danjih selišč razselilo centralno „dinarsko“ južnoslovansko pleme,

ki ima radi svojih duševnih lastnosti posebno misijo med južnimi Slovani. To dokazuje Cvijić na zanimiv način s posebno kombinacijo svoje razlage migracij in podrobnim opisom duševnih lastnosti „dinarskega“ plemena. S svojim molkom o historičnih vzrokih migracij zbuja vtis, da so vsa ta preseljevanja centralnega dinarskega plemena izhajala iz njegove notranje silne ekspanzivnosti in ne iz zunanjih, po večini mehaničnih vzrokov, turškega navala, in ne vidi, koliko je oblikovala zapadno in severno mejo srbohrvaškega jezikovnega ozemlja stoletna organizacija vojaške granice in sistematična kolonizacija, ki jo je ravno tako stoletja vršila Avstrija. In da je radi tega na jugu in na vzhodu nastal usoden „vacuum“, ki dela danes ravno centralnemu dinarskemu plemenu največje težave.

To centralno dinarsko pleme je po svojih duševnih lastnostih poseben psihičen tip (II, 73), ki ga je Cvijić določil s preprostim prenosom naravoslovnih metod na duševne vede (II, 79). Da bi temu tipu rešil kolikor mogoče čisto prvotnost, se ne zadovolji s tem, da bi rekel, da ga je turška lavina konservirala in petrificirala v stanju, kakor ga je zasula, ampak v nekaki rousseaujevski zamaknjenosti pripoveduje, da ga je povrnila v razvoju nazaj (II, 79). Pravi sicer (II, 75): „U poslednjim vekovima je srpski narod činio kašto utisak litalice i potukača“, toda med psihičnimi lastnostmi ne najde one nestalnosti, ki je nujna posledica takega življenja in ki ustvarja oni tip, ki ga s tujo besedo imenujemo „déraciné“, z domačo pa „cigan“. Vse te rezultate je Cvijić stisnil v sledeče podčrtane stavke: „Pošto je dinarska planinska zona većim delom naseljena Srbima i, osim toga, pošto su Srbi jugoslovensko pleme s najjačom istorijskom svešću i najživljim tradicijama, to je metanastazičkim narodnim pokretima naročito proširena oblast srpskoga naroda i naročito rasprostranjena i ojačena narodna svest“ (II, 76). „Usled ovih migracija jako su se izmešali Srbi, Hrvati i Slovenci, upoznali se bliže i navikli se jedni na druge. Srbi su kao cement ušli u druga dva jugoslovenska plemena i uticali na razvijanje težnja za samostalnošću i samosvojnošću, baš i onda kada su pod uticajem prilika primali katoličku i unijatsku veru, i onda možda još jače. Tim je spremljeno zemljište za kulturno i političko jedinstvo južnih Slovena, pokret, koji je započeo u prvim decenijama 19. veka.“ (II, 77). Zato bodimo veseli, da imamo vsaj Žumberčane in hočke uskoke, sicer bi Cvijiću sploh ne bili južni Slovani, in da imamo Kopitarja, Prešerna in Miklošiča, s katerimi dokazuje Cvijić (II, 95) posebno nadarjenost — dinarskega plemena.

Sploh je vse, kar piše Cvijić o Slovencih, nenavadno zanimivo vprašanje. Človek pride v zadrege, ko gleda, kako operira priznan znanstvenik z rezultati vede. Vpraša se, ali se je sploh skušal informirati o Slovencih in kje se je. Da namenoma izkrivlja zgodovinska dejstva in znanstvene rezultate, tega si o njem ni mogoče misliti. Eno je na vsak način jasno: karkoli piše Cvijić o Slovencih, je, v kolikor bi naj bilo znanstven argument, nenavadno neznanstveno, toda — imenitno se prilega njegovemu političnemu konceptu. Njegovo stališče do Slovencev je na las podobno praksi Nemcev, ki je izhajala iz sledeče argumentacije: „O tem narodu ne vem nič dobrega, torej nič dobrega nima; in če ima mogoče kaj dobrega, je vzeto od Nemcev, ali pa ni dobro.“ To je bil vsakdanji argument vsake proti slovanski kulturi naperjene nemške akcije!

Jedro vsega Cvijićevega znanja (in nazora) o Slovencih je v članku „Jedinstvo južnih Slovena“ (II, 141—150), ki je najprej izšel v francoskem jeziku v neki italijanski reviji. Tukaj je slovenščina ponižana na nivo nekakega lokalnega govora, kakor je na pr. čakavski dialekt — „koga u ostalom brzo nestaje“ — da ima svoj knjižni jezik in tudi nekaj celo že stare literature, tega zapadni svet menda ni smel izvedeti — pač, „Slovenci i Hrvati imali su već u 16. veku zajedničku književnost“, izda Cvijić na str. 145.; toda še ta književnost „je bila delimice pisana ćirilskim slovima.“ In tako naprej! Toda čemu še nadaljnje rekriminacije! Vedno nas je veselilo, če se je za nas zanimal kdo izven nas, posebno še, če je bil po krvi naš brat in visoko stoječ človek. Zato nas malomarnost, s katero je pisal Cvijić o naših rečeh, naravnost boli. Zaradi nas in zaradi njega! Veselilo nas bo, če bo še pisal o nas, prav posebej pa tedaj, če bomo njegovo pisanje lahko brez mučnega opravičevanja dali v roke tudi onim našim višjegimnazijcem, ki še ne vedo, kaj je svet. In takrat bomo mirno in brez vsake trpke bolesti v srcu rekli, da so njegovi „Govori i članci“ nenavadno zanimiv historičen dokument.

*Dr. Francè Goršič:*

## O zmotnih sodbah.

Bizantinski leksikograf Svida piše, da je vprašal Krum ujete Avare, zakaj sta jim poginila vladar in narod. Zato, so odgovorili ujetniki zmagovavcu Bolgaru, ker se je bilo pri nas razpaslo medsebojno natolcevanje in pravdanje, od česar je šlo mnogo znamenitih

ljudi v nič; ker so se sodniki sporazumevali s krivičniki in lupeži; ker se je bil v obilici vina narod vdal pijančljivosti, a v pijanosti slehernemu brezzakonju; razen tega je prišlo podkupovanje v navado; vsi so se vrgli tudi trgovat in drug drugega goljufat. Krum je sklical Bolgare in jim dal zakone, ki naj bi takšen razkroj zavirali.

Ta slika prvih let devetega stoletja je nekam slična mizernosti naše dobe. Resnica je sicer, da se slovenski sodniki ne dogovarjajo s propalicami. Moralna kakovost naših sodnikov je brez te spotike. In vendar je bila prva doba po naši osvoboditvi tista doba, v kateri je začela pešati kakovost judikature. Moralna kakovost sodnikov sama še ni zadostno jamstvo za to, da ni nobenih zmotnih sodeb. Zmotnih sodeb bo vedno nekaj, dokler bodo ljudje sodili; zakaj človek je zmotljiv. Toda ravno to, kako gotova doba sprejema zmotne sodbe; kake so garancije, da bo zmotnih sodeb čim manj; kolikšno je število in kakšen je značaj zmotnih sodeb: te okoliščine so, ki dajejo judikaturi dotične dobe svojo podobo. Bil je čas, ko so bile te prilike pri nas take, da je bilo treba opozoriti javnost na ta razkroj. Komaj pa smo začeli razglabljati o zmotnih sodbah, se je takoj oglasil — naj se izrazim z Danzom — nekaj „normalni človek“ z nekim „objektivnim merilom“, ne morda laik, ki se dandanes štuli v vsako zakonodajo, marveč je nastopil sodnik po poklicu ter je javnost poučil, „da je praksa celó v najvišjih inštancah rodila mnogo sodeb, katerim bi se uspešno dala dokazati pomotnost; pomotne sodbe tvorijo gotovo znaten odstotek vseh sodb; nenavadne niso sedaj, niti niso bile v Avstriji niti nikdar ne bodo; razen tega je na drugi strani vsakemu praktiku znano, da se razlogi sodeb ne koncipirajo z ambicijo kot kako znanstveno delo; če uvažaš vse to, in dasi ob enem nisi slep za pomanjkljivosti, za katerimi trpi zaradi raznočasnega sodnijskega materiala vsaka jurisdikcija, ne moreš drugače reči nego takó, da je graje vredno, če prikazuješ v luči tragične zablode dva primera, ki sta v vsakem pogledu neznatna.“<sup>1</sup>

Ako bi šlo le za to, da to grajo zavrnem, bi bilo treba prav malo besed; zakaj zmotnih sodeb, pa če bi bila le ena v desetih letih, ne boš opravičeval, marveč jih boš smatral za zmote. Ako ti je poklic soditi, grajal jih boš tudi zaradi strogorednosti in da odvrneš sum, da ti je lastnih zmot malo mar. Ko zavračam grajo radi svoje kritike zmotnih sodeb, ta prilika naj mi služi hkratu kot dobrodošel navozljaj, da posvetim malce v naše sodstvo, ki je neobdelana ledina, kar se tiče raziskovanja sodeb raz kriterij zmotnosti.

<sup>1</sup> Glej Slov. Pravnik, XXXIV. (l. 1920.), zvezek 5.—8., stran 221.

Moderno pravoslovje ne meče vseh zmotnih sodb v en koš, marveč razločuje mnogo vrst zmotnih sodb. Vsako sojenje je sestavljeno iz dveh delov. Prvi del je dozvedovanje resnice, ki se vrši takó, da se sporna dejanstva ustanové. Drugi del je razlaganje prava v ta namen, da se ugotovi pravni stavek, ki velja za dotični primer. Izsledovanje resnice spada v oblast dušnega življenja. Naravno je, da najdeš pri modernistih gesla: pravniško dušeslovje in psihologija izpovedeb ter izraze, ki zapeljejo strmečega starina, da očita mladinom psihologizem. Res pa je: tukaj je polje, kjer je največ zmotnih sodb, mnogo več, nego jih je na polju izsledovanja prava, kjer razločujemo dve vrsti tako zvanih „pravno pomotnih“ sodb. Prva vrsta je tista, pri kateri zaradi napačno uporabljenih komentarskih mest in judikatov ter sploh zaradi slabše kakovosti sodnikov naletimo na izreke, katerim se razumni ljudje dotične dobe čudijo, češ, štokljasti sodnik je izgubil etično vez s svojim narodom. A druga vrsta pravno zmotnih sodb je ta, kjer je potrjena tista otipna krivica, ki se nad njo pohujšuje prav vsak normalno razvit in pravicoljuben človek.

O primerih uporabe prava, ki so izgubili stik s svežim življenjem sedanosti, pač ne kaže tratiti mnogo besed, ker se proti nenadarjenosti celó bogovi baje zaman boré. Drugačna je stvar s pravno zmotnimi sodbami, ki so izgubile, rekel bi, stik s pravno zavestjo obče javnosti. Toda, na žalost, pri teh primerih često ne gre zgolj za napačno izsledovanje prava, ampak hkratu tudi za napačno izsledovanje resnice. Seveda je najprej neko zares veliko število primerov, katerih krivica tiči poglavitno v zmotnosti pravnega izsledovanja. Te sodbe so tiste, ki jih imenuje Ernst Fuchs „Spandaururteile“. Za ta naziv nisem vedel primerne slovenskega izraza. Fuchs meni, da spadajo v spandausko jetnišnico vsi sodniki, ki izrekajo blodne, gospodarsko zgrešene, sholatično-sofistične krivične sodbe. On pesti „verbalne justiciarje“ in krotoviči zlasti tiste sodnike vrhovnih inštanc, ki jim modrost ne poteka iz zdravega razuma in živega življenja, ampak iz potopljenih svetóv. Zahteva celó, da bi šla prizivna pot kar od sodišča do sodišča, zborna sodišča naj bi pa odpravili. Ako se v svojem obsežnem gradivu Fuchs večasi dotakne sodb, pri katerih je izsledovanje resnice zavoženo, pa vendarle nikjer ne razpravlja o sodnikih, ki bi tako zvani dejanski stan svojih sodb predvajali nalašč drugače, nego je bilo z izpričbami dokazan. To protislovno predvajanje dejanstev se ima konstruktivni jurisprudenci zahvaliti pač le za obliko zveržene dikcije, po svojem značaju pa spada drugam, na tisto drugo polje, ka-

tero sem bil jaz evfemistično imenoval, da je „proiciranje dejanskih stvari (dejanstev)“. Objavil sem bil dve sodbi, da bi bili služili za tečaj, v katerem bi bili odklanjajočo se judikaturu nazaj nakrenili v stari, pravi položaj. Preocnitev dejanstev, katero sem bil očital, je bila bistvo obeh tistih dveh sodeb kazenskega vzklicnega senata. Krivici sta bili le toliko različni, da so v enem primeru prej oproščenega obdolženca po krivem obsodili, v drugem primeru pa so prej obsojenega obdolženca po krivem oprostili. Bila je po tem takem nekaka antiteza krivične obsodbe in krivične oprostitev, ki jo je človek s primerno fantazijo malone občutil — naj variiram znane Windscheidove besede — kot dokaz veličanstva prava, ki je veličastno celó v krivici. Tu pa nismo več pri poglavju o nenadarnjenih sodnikih, marveč pri poglavju smo, ki se pričinja z najstarejšim jugoslovanskim pravnim izporočilom ali z zgodbo o Krumu in Avarih. Vsak dvom o pravilnosti mojih zaključkov v tem konkretnem primeru krivičnega sojenja je zató izključen, ker je bil sodnik, ki je bil na prvi stopnji pravično in pravilno sodil, od senata posebej in izrečno ukorjen. Njemu, meni in vsakemu, ki se ne podi zgolj za cenenim dnevnim uspehom, sta bili tisti dve sodbi postali tipična primera, kako je one dni pešala naša judikatura. Le kdor je slep za pomanjkljivosti vsake jurisdikcije, more govoriti o dveh slučajih v tem smislu, kakor da gre za dve sodbi, ki sta bili slučajno zmotni.

(Konec prihodnjič.)

---

## Politični pregled.

### Nova socialistična stranka v Jugoslaviji in njen program.

18. decembra 1921. leta so se sešla v Belgradu načelstva „Socialno-demokratske stranke v Jugoslaviji“, „Jugoslovanske socialno-demokratske stranke za Slovenijo“ in „Socijalističke radničke partije Jugoslavije“ ter so proklamirala svoje „ujedinjenje“ v novo „Socialističko partijo Jugoslavije“ s sedežem v Belgradu. Za to „ujedinjenje“ je značilno, da ga ni sklenil skupni kongres ali pa vsaj kongresi posameznih zgoraj imenovanih strank, temveč, da ga je razglasil in uveljavil majhen sestanek strankinih načelstev. „Ujedinjenje“ se torej ni izvršilo „od spodaj gor“, ampak od „zgoraj dol“. Življenje — to pokaže že bližnja bodočnost — ga ni niti izzvalo niti odobrilo.

Stare socialno-demokratske stranke Srbije, Hrvatsko-Slavonije in Slovenije so prenehale. Vse se prične zopet znova, kakor nekdaj. In to zaradi tega, ker

je na teritorijah teh nekdanjih nacionalnih socialno-demokratskih strank nastala nova — država! To je zadoščalo, da so se pozabili nekdanji dogodki in stare tradicije. Nova stranka je to po svojem programu, po svoji notranji sestavi in organizacijskih formulah.

Ta nova stranka mora imeti nov program, zakaj stari programi iz časov Erfurta, Hainfelda, Dunaja in Ljubljane so deloma pač „zastareli“. Zato je belgrajski „sestaneč“ izdal in publiciral čisto nov program nove „partije“.

Program je predvsem kompromisno delo. Vidno je, da mu manjka jasnega gledanja na svet in človeštvo. To se pravi: tudi to ima. Njegovi pisci prisegajo na staro Büchnerjevo materialistično filozofijo, ki ji je stvar vse, ideja in človek pa nič. Iz tega naziranja, ki po svojem bistvu ne negira samó sedanje idealistične ali prav za prav romantične dobe po svetovni vojni, temveč tudi nastanek in potek velike ruske revolucije ter končno vse revolucionarne doživljaje zapadnoevropskega socializma, zlasti v Italiji, Franciji, Angliji, Nemčiji, na Finskem in Holandskem ter celo pri nas doma, prehaja program na komodno pot zgolj materialne socialne evolucije, kakršno smo že poznali, recimo v eri cesarja Viljema... Zato lahko čitamo v načelnem delu nove stranke tole: „Ustvaritev socialistične družbe ne more biti delo enega dneva (samo po sebi razumljivo!), niti delo enega čina (ali se misli pri tem na kakšen uradni akt sovjetske republike ali pa na izvedbo socializacije kakšne tovarne, tega mi seveda uginiti ne moremo!). Za njegovo ustvarjenje se mora še v okvirju današnje družbe izpolniti cela vrsta objektivnih predpogojev. Najprvo je treba, da se še bolj izpolnijo in pomnože sredstva produkcije in prometa, to se pravi, produktivna moč kapitalistične družbe mora doseči čim višjo stopnjo! Nadalje (drugič!) je treba, da postane delavski razred čim močnejši gospodarski in politični činitelj. Tretjič je treba, da socialistična zavest obvlada čim širše sloje delovnega naroda, tako industrijskega, kakor tudi obrtniškega in kmetijskega! Četrtrič morajo biti pridobljene za stvar socializma (kam si zašel ti epigon Büchnerjev?) vse vrste umnih in tehničnih delavcev. Na ta način postane socializem — želja (še!) ogromne večine delovnega naroda“... Mi bi lahko nadaljevali s „petič“, „šestič“, „sedmič“ in tako dalje do večnosti. Kaj bi rekel Marx ali Engels, če bi čital ta „program“, ko je bil že na lapidarne in teoretsko precej jasne stavke erfurtskega programa tako silno hud?

Ta program ne more iztisniti iz sebe več kot dve spoznanji: prvič, da neizbežno sledi potreba politične borbe, in drugič, da so interesi delavskega razreda (proletarskega!) enaki v vseh deželah s kapitalistično produkcijo!

Obe rezultanti sta miselno tako revno in jecljajoče povedani, da bi tudi v naši jugoslovanski politični zgodovini pred vojno težko našli primerov.

S tega „načelnega“ stališča prehaja program v svoj „minimalni“ del. Tu postavlja v prvem oddelku na čelo sledečo izpoved: „Edinstvo države z enim zakonodavnim telesom in z eno parlamentarno vlado. Republikanska vladna oblika. Država bodi organizirana na osnovi popolne občinske, okrajne in okrožne samouprave.“ — Ta prva točka političnega programa nove stranke je posneta iz sedaj veljavne ustave francoske republike, ki si je pri nas nobeden pameten človek šeleati ne more. V formulaciji te zahteve se razkriva popoln buržujski duh, ki je samo toliko „socialističen“, kolikor je materialistična filozofska podstava tega programa — kapitalistična!

Iz dosedaj povedanega sledita logično tudi drugi in tretji oddelek minimalnega programa. Za primer navajamo, da je terjatev delavske kontrole v večjih industrijskih podjetjih na zadnjem (II.) mestu drugega dela, med tem ko lahko čitaš na drugem mestu tretjega (C) oddelka sledečo zahtevo: „Nacionaliziranje vseh velikih prirodnih dobrin (rudnikov, gozdov, vodâ itd.) ter proizvodnih in prometnih podjetij (velike industrije, prometa, bank itd.) v obče dobro (državno, oblastno, okrajno in občinsko).“

Glede nacionalizacije podjetij bi si dovolili pripomniti, da je v Sloveniji pri večini večjih, dobičkanosnejših podjetjih že izvršena. Če novi program misli, da je s tem izvršena tudi že socializacija, se moti ali pa se je to morda mimogrede — prezrlo. V upravnih svetih raznih železnic, rudnikov, pivovarn, plavžev itd. že nekaj let (ponajveč že od leta 1919.) sede Slovenci in ostali Jugoslovani trdno, neomahljivo...

Zabavna je na pr. sledeča (10.) zahteva minimalnega programa: „Da se uredi drevsnice potrebne poljedelskim strokovnim zavodom, kurzi in šole“. — Pri tem smo se spomnili na nekdanji kranjski deželni odbor, ki je vse to v veliko širšem obsegu tudi že praktično izvrševal...

Skratka: Malenkostne napake se najdejo povsod, zakaj nihče ni strokovnjak, bodi še tako ponižen, za vse... Značilno pa je, da v letu 1921. po Kr. r. prihaja na dan socialistični „program“, ki je v načelnem pogledu tako zelo nasproten dobi, v kateri se je rodil.

Zato bi njegovim doktorjem priporočili nekaj sodobne socialistične literature. Ne mislimo pri tem na Ljeningovo „Staat und Revolution“ ali na Radekov spis o obnovitvenem delu v sovjetski Rusiji ali na Buharinov program. Ne! Naj bi prečitali gospodje, preden objavijo zopet kakšen „program“, vsaj knjižico: „Program der Sozialdemokratie, Vorschläge für seine Erneuerung“ (Vorwärts, Berlin) ali Roze Luxemburg „Die Akkumulation des Kapitals“ zlasti drugi del (Leipzig 1921) ali Kautskega knjižico: „Georgien, eine soz. dem. Bauernrepublik“ (Wien 1921) ali, da končamo, Labriola — Mehringovo brošuro „Zum Gedächtnis des Kommunistischen Manifestes“ — (Leipzig), če jim je že Marxova dialektika povsem izginila iz spomina...

Program SPJ je — „program“: delavskih množic ne bo navdušil. Ostal bo mrtva točka na popirju. Ko človek to čita, se vpraša: Čemu imamo v naši državi — stranko JDS? Ali pa prihajamo morda nazaj v dobo nemškega državnega socializma? Če je tako, naj bi gospodje prečitali vsaj Bernsteinovo „Wie eine Revolution zugrunde ging“ (Stuttgart 1921) ali novo Kautskega knjigo „Von der Demokratie zur Staatssclaverei“ (1921), zadnjo zlast zaradi tega, da ne bo koketiranja na — dve strani.

*Abditus.*

## Cannes - Genova.

Konferenca v Cannesu se je končala z demisijo francoskega ministrskega predsednika Brianda, ki je po mnenju francoske javnosti preveč popuščal Angležem. Za Briandom je prevzel državne vaje bivši predsednik republike Raimond Poincaré.

V svojem programnem ekspoziju je Poincaré ostro naglašal zahtevo po točni izvršitvi mirovne pogodbe. Šel je celo tako daleč, da je dejal, da Francija ne bo vojaško izpraznila Porenja toliko časa, dokler ne bo Nemčija kaznovala

tistih svojih oficirjev, ki jih je dala antanta v imenik vojnih zločincev. Poincaré-jev kabinet vzdržuje absolutno vse klavzule versajskega traktata — v prvi vrsti odškodninske točke — in se v tem postavlja v nasprotje z angleškim programom, ki ga je bil Lloyd-George prinesel h konferenci v Cannes. Francija je za obnovo Evrope šele v drugi vrsti in vztraja pri tem, da je treba izplačati odškodnino najprej za porušene francoske pokrajine.; Anglija pa, ki živi sedaj v težki ekonomski krizi, kjer je milijon delavcev brez dela, išče zaslužka in vidi edino rešitev v tem, da se začne normalno trgovanje v vsej Evropi: zato kliče k sodelovanju tudi Nemčijo, sovjetsko Rusijo in Zedinjene države. Pripravljena je odnehati glede vojnih bremen, ki tiščijo Nemčijo in glede ruskih carskih dolgov. Na angleško iniciativo se pripravlja v Genovi mednarodna gospodarska konferenca kot nekaj posvet za ozdravitev splošne ekonomske krize. Na to konferenco prideta tudi Nemčija in sovjetska Rusija.

Poincaré je izjavil, da se udeleži Francija konference v Genovi edinole tedaj, če se bo vršila ta konferenca v smislu protokola, ki se je podpisal v Cannesu. Po tem protokolu namreč se v Genovi ne bi smela obravnavati nobena politična vprašanja, ampak izključno le gospodarska. O reparacijskem problemu ali pa o izpremembi klavzul v mirovnih pogodbah ne more biti niti govora.

Zdi se, da izvede Anglija navzlic omenjenemu protokolu svoj načrt: obnovo gospodarskih, torej nujno tudi političnih, normalnih zvez med Nemčijo in Rusijo ter ostalo Evropo.

Lloyd-George je pač državnik, ki je že 12 let minister in 5 let nepretrgoma ministrski predsednik ter ima kontinuiteto dela in smotrov, a za seboj voljo žilavega naroda; Francijo pa vodi v zadnjih dveh letih že četrti ministrski predsednik brez zanesljive večine.

V Genovi bo prvič med „zmagovalci“ uradno navzoča nova Rusija in aktivno poseže v staro Evropo.

*Peridromos.*

## Nemški neodvisni socialisti.

8. januarja t.l. je pričel zborovati v Lipskem kongres „Neodvisne socialistične stranke v Nemčiji“. Sprva se je zdelo, da se s tem kongresom nekaj namerava; zakaj vse je govorilo o nekakšnem uedinjenju nemškega socialističnega proletariata. Kongres je tudi presenetil zaradi tega, ker na njem ni bilo skoro nobene opozicije, čeprav se s poučene strani potrjuje, da se tudi v tej stranki vrše hudi notranji boji med desničarji in levico. Gre za zedinjenje med tako zvano „večinsko“ socialno-demokratsko stranko in „Neodvisno socialistično stranko“ v Nemčiji. Pred tem kongresom sta gorko zagovarjala takšno zedinjenje sivolasi K. Kautsky v berlinski „Freiheit“ in H. Müller v „Vorwärts-u“. Kakor se zdi, zaman. Do tega zedinjenja je pot še silno dolga. Neodvisna socialistična stranka noče biti vladna stranka za nikakršno ceno, med tem ko so „večinski“ socialisti v smislu sklepov svojega zadnjega kongresa v Görlitzu sedaj zopet v vladi in sicer v koalicijski vladi z nemško ljudsko stranko (centrum). Neodvisna socialistična stranka je dolgo kolebala med Moskvo in svojo lastno samostojnostjo. Na svojem zadnjem kongresu v Halle je ruski ljudski komisar Zinovjev prepričeval delegate, da se je treba brezpogojno podvreči vodstvu 3. internacionale v Moskvi. Vsega zbora ni pritegnil na svojo stran, pač pa tisti del, ki se je potem ločil in ustanovil svojo, izrazito komunistično stranko za Nemčijo.

Neodvisna socialistična stranka v Nemčiji šteje danes 300.000 organiziranih članov in je zastopana v nemškem centralnem parlamentu po 61 poslancih. Stranka je torej važen politični sočinitelj v Nemčiji. V mednarodnem pogledu se je ločila od tako zvane 2. internacionale že na svojem zadnjem kongresu ter je sedaj priključena k 2½ internacionali, katere zastopnik, Friderik Adler, je bil navzoč na tem kongresu. Adler tudi tu ni napravil posebnega vtisa, kakor zadnjič v Italiji ne, kjer se je udeležil kongresa italijanske unitarne socialistične stranke. V svojem pozdravnem govoru je svaril pred „vabili od desne in leve“, pred „dnevnimi razpoloženji“ in „pred padcem v stranko nabiranja od vseh vetrov“. Kongres je odobril tudi neki „manifest“, ki pa je hudo kompromisarski. Pozabiti namreč ne smemo, da so vodilni krogi te stranke več ali manj pristaši sovjetskega sistema in diktature proletariata. Ta manifest pa se izreka: za nadaljevanje socialne zakonodaje, proti podaljšanju 8 urnega delovnega časa, proti omejevanju koalicijske svobode in stavkovne pravice; za razširitev pravic obratnih svetov; za načelo, da mora država skrbeti za delanezmožne in brezposelne člane človeške družbe; za ustanovitev enotnega delovnega prava; zoper indirektno in konsumno davščino; za izterjavo vseh zaostalih davkov posestnega sloja, zlasti za one iz l. 1919. do 1921.; za strogo obdačbo špekulacijskih dobičkov; za kontrolo inozemskih deviz, za socializacijo sklenjenih industrij in rudnikov itd.

Glede sedanjega političnega in socialnega položaja v Nemčiji je poslanec Dittmann v svojem programatičnem govoru dejal: „Za nas je vsaka koalicija s kapitalističnimi strankami nemogoča...“ Kongresa se je udeležil tudi zastopnik francoske socialistične stranke Pavel Faure, ki je žel velike ovacije, ko je izjavil: „Podprite nas v naši volji in bojujte se z nami za dosego miru, za razširjenje socializma in za rešitev človeštva“. Te besede francoskega socialista so v sedanjí politični situaciji na Francoskem brez večje nevarnosti. Eden voditeljev nemške neodvisne socialistične stranke, Crispian, je bil uljuden in je odvrnil: „Mi ne poznamo nobene domovine, ki se imenuje Nemčija, naša domovina je ves svet in se zove proletariat“, kar vse pa ni našlo gorkega odmeva niti na kongresu. Take besede so se slišale v devetdesetih letih preteklega stoletja češče. V novo vodstvo stranke je bil izvoljen tudi dr. Hilferding, ki je na glasu najboljšega narodnogospodarskega veščaka sedanje Nemčije. — Vsa znamenja in tudi vtisi tega kongresa dopuščajo sklep, da do enotne delavske bojne fronte v Nemčiji še ne pride tako brzo. Če pa se to zgodi, bo nemški proletariat — ker je številčen — moral prevzeti tudi vodstvo nemške države.

*Abditus.*

## Avtonomistična politika ruske sovjetske vlade.

Moskovska sovjetska vlada pazi zlasti na to, da ne pride v navzkrižje z narodno občutljivostjo raznih ljudstev, ki žive v njenem območju. Rusija obstoji dandanes iz kakih 40 federativnih republik, ki so glede svoje notranje uprave povsem avtonomne, a prostovoljno priznavajo Moskvo kot svoje skupno državno in nacionalno središče. Na obširnem ruskem državnem teritoriju žive poleg večjih narodov tudi manjša plemena. Moskovska sovjetska vlada se ne brani priznati avtonomije tudi tem. Znano je, da so dobili svoje avtonomije Kirgizi, Baškiri in z dekretom predsednika vsruskega centralnega izvršilnega komiteja Kallina z dne 22. avgusta 1921. leta celo malo plemo Sirjenov, ki šteje komaj 150.000 duš. To plemo je del ugriško-finske jezikovne rodbine in ima svoje upravno središče v Ust-Sisolsku. S tem je tudi to malo plemo postalo poseben sestavni del

ruske federativne sovjetske republike. V takšnih primerih določi teritorialne meje nove „države“ moskovski ljudski komisariat za notranje zadeve in ljudski komisariat za narodnosti, ki tvori sestavni del moskovske vlade. S to obzirno narodnostno politiko so ruski boljševiki želi velike uspehe zlasti v Mongoliji. Po zmagi rdeče armade pri Kialti nad kontrarevolucionarjem Ungern — Sternbergom je dobilo tudi plemo Burjatov avtonomijo. Burjati so mongolsko plemo, ki šteje okoli 200.000 duš in biva v okolici Irkutska.

S tem činom so ruski boljševiki pritegnili Mongolijo na svojo stran, ko je bila že dve leti sporno jabolko med Kitajci in Japonci. Rusija je že v novembru leta 1919. protestirala proti odstranitvi mongolske avtonomije in aneksiji dežele od strani Kitaja. Sedaj sede ruski boljševiki trdno v obširni deželi. S federalizacijo ogromne države in s priznanjem avtonomij, zlasti obmejnim narodom in plemenom države, so ruski boljševiki silno utrdili svojo vlado ter dosegli v svoji zunanji politiki v Aziji uspehe, ki jih nepoučen gledalec ne more razumeti.

*Iz Soz. Monatshefte.*

## Avtonomija „Priкарпatske Rusije“.

S tako zvano trianomsko mirovno pogodbo je bilo novi češko-slovaški državi priključeno tudi nekdanje ogrsko zemlje, imenovano „Priкарпatska Rusija“. To ozemlje spaja češko-slovaško republiko z Romunijo in deli Poljsko od Ogrske. Na tem ozemlju prevladuje malorusko plemo, ki šteje komaj kakih 400.000 duš. Pod ogrskim gospodstvom se je med tem prebivalstvom okrepila samostojna narodna zavest, ki pa pod hudim madjarsko-nacionalističnim pritiskom ni mogla dobiti izraza drugje kot le v religijsko-literarnem udejstvovanju; zato so iz tega ljudstva izšli zlasti številni cerkveni pisatelji. Prvi maloruski gramatik Mihalik Luckaj je bil sin te dežele. Na ozemlju sedanje češko-slovaške priкарпatske Rusije živi poleg Malorusov tudi kakih 170.000 Madjarov ter ne dosti manj Nemcev in Židov. — Češko-slovaška republika je priznala priкарпatski Rusiji politično avtonomijo. Dežela dobi svoj deželni zbor, poleg tega dobi 9 poslancev in 4 senatorje v osrednjem češko-slovaškem parlamentu v Pragi. Kulturno in socialno visoko stoječi Čehi so s tem početkom stopili na pot avtonomistične ureditve svoje nove države.

*Iz Soz. Monatshefte.*

## A vous la parole M. Poincaré!

Pod tem naslovom je izšla pred kratkim v Rimu (Casa Editrice Rassegna Internazionale) 72 strani obsegajoča knjižica črnogorskega emigranta Pavla Popovića. Knjiga napada nedoslednost medvojnega predsednika francoske republike Poincaréja — v vprašanju bivše avstro-ogrške monarhije in črnogorskega naroda. Pisec knjige, se zdi, stoji pod italijanskim vplivom. Knjiga zahteva priznanje samostojnosti črnogorskega naroda. Kraljevino SHS imenuje ironično „državo“. V knjigi je ponatisnjeno tudi Poincaréjevo pismo z dne 14. maja 1921. na avtorja, v katerem je rečeno, da je Francija vedno gojila simpatije do prebivalstva Črne gore, da pa se na drugi strani zaveda tudi, kako se je Srbija požrtvovalno bojevala do konca na njeni strani. V tem sporu (med Črnogorci in Srbijo) ne more izreči nobene sodbe. — Knjiga propagira obnovev nekdanje samostojnosti črnogorskega naroda. Znano je, da živi v tujini mnogo črnogorskih emigrantov, ki zahtevajo obnovev nekdanjega državnopravnega stanja. Vemo tudi, da se

prebivalstvo Črne gore pritožuje nad sedanjim upravnim sistemom in ustavnim položajem v novi kraljevini. Tudi Črna gora nujno potrebuje svoje avtonomije, ki edina more ublažiti sedanje spornosti.

As.

## Gospodarski pregled.

### Statistika o svetovni žetvi.

V splošni neorientiranosti v trgovini je pripisovati veliko vzroka zaradi pomanjkanja točne statistike o svetovni produkciji. Nekaj let že ni bilo mogoče dobiti pregleda o žetvi, ker je vojna tudi na tem polju pustila za sabo občutne sledove. Sicer tudi še danes ni vse v redu, vendar so glavne države, ki so pri produkciji odločilne, že napravile precej točne podatke. Na podlagi najnovejših poročil bo poznavalec ekonomskih razmer našel neko merilo za presojo trgovske konjunktura. Kakor rečeno, do celotne statistike še dosti manjka, vendar je pregled o glavnih pridelkih, zlasti onih, ki zadevajo ljudsko prehrano, potreben.

**Pšenica.** Letina pšenice 1921. znaša v 27 državah severne poloble naše zemlje všteti tudi Avstralijo 685987.900 q, kar znači 10·5% letine l. 1920., ko je znašala 653.276.500 q, dočim je povprečni donos v l. 1914.—1919. znašal 647.491.800 q. V teh podatkih ni upoštevana Rusija, ki je pridelala v l. 1915.—1917. povprečno sama 122.000.000 q na leto. Splošno je zaznamovati l. 1921., ako izvzamemo Rusijo, kot ugodno ter bi bile cene, ako bi ne bilo valutarnih zmed, zelo umerjene. Cena pšenici v Nyu-Yorku je 130 centov za 1 bushl = 34·6 litrov.

**Rž.** Za rž so znani podatki le iz 23 držav ter znaša v l. 1921. pridelek 204.551.000 q, kar znači nasproti letini 1920. plus 36·4%, ko je znašal pridelek v istih državah le 149.962.000 q. Največ rži je pridelala Nemčija. Kaka škoda je nered v Rusiji, priča zlasti pri tem pridelku statistika, ki izkazuje v letih 1915. do 1917. povprečno 197.000.000 q. Za naš konsum, ki troši poglavitno pšenico in koruzo, rž ni odločilna, zaradi česar je tudi cena rži zaostala; kajti dočim znaša cena pšenici že K 17·50, se trži rž še vedno po K 13·50.

**Ječmen.** Pridelek iz 31 držav v l. 1921. znaša 211.462.800 q, torej je bila letina pičlo boljša nego l. 1920., ko je znašala 209.993.000 q. Med 31 državami so bile najjačje Severne ameriške države, na katere odpade 17% vsega pridelka. Naša država je imela bogata ječmenova polja v Baraniji, katero smo žal izgubili in to tem bolj žal, ker je dajala Baranija prvovrstni pivovarski ječmen. Med vsemi tistimi vrstami žita, ki niso neprestano rastla v ceni, je edinole ječmen, ki je notiral v oktobru 1921. K 11— za kg paritetno Ljubljana in se je cena do danes dvignila le za 60 vinarjev.

**Koruza.** Statistike izkazujejo l. 1921. pridelek koruze v 16 državah na 863.115.700 q, kar znači nasproti l. 1920. nazadovanje za ca 3%. Na Združene severnoameriške države ne odpade nič manj kot 93% celokupnega pridelka. Letina pri nas je bila v koruzi kvalitativno prvovrstna, vendar je kvantitativno daleč zaostala za letom 1920. Cena koruze v Ljubljani je K 13·50 za kg.

**Oves.** Pridelek l. 1921. znaša v 29 državah 439.343.000 q ali 13% manj nego l. 1920., ko je znašal 504.725.900 q. Podatki iz Rusije niso znani. Povprečno se je pridelalo v Rusiji l. 1915.—1917. ovsa 116.000.000 q. Ovsu se je v naši državi pridelalo mnogo manj kot v prejšnjih letih. Radi tega gredo cene neprestano navzgor, četudi je vlada prepovedala izvoz ovsa. Dočim so trgovci v jeseni ponujali oves po K 8—, stane danes K 12— pri malenkostnih zalogah.

**S l a d k o r.** Sladkorja so pridelale Združene severnoameriške države, Češka, Nemčija, Holandska, Francija in Belgija v letu 1921. skupno 22,643.721 q ali skoro 10% manj nego v l. 1920., ko je znašala produkcija 24,684.255 q. Produkcija v naši državi je napredovala, vendar še daleko ne toliko, da bi zadovoljila konsum. Ker je potreba uvoza, a se uvoz vrši s plačevanjem tujih valut, cene sladkorju stalno rastejo tako onemu, ki je uvožen iz inozemstva, kakor tudi onemu iz domačih tovarov, ki izkoriščajo konjunkturo in bodo mogle bogato nagraditi svoje delničarje. Danes je cena sladkorja že dosegla K 60.— za kg.

Četudi ni še statistika popolna, vendar ni brez vrednosti, ker nam kaže popolnejšo sliko in to na komplekse, ki obsegajo celo vrsto držav. Statistike iz nekaterih držav so nepopolne, vsebujejo podatke le o nekaterih pridelkih, a so zopet države, ki statistike vobče niso objavile ter je radi tega ostala svetovnim statističnim uradom nepoznana. Med temi državami prednjačita Rusija in Jugoslavija. Prva je pod težo političnih razmer ekonomsko oslabela in je danes navezana na pomoč dobrih src od zunaj, druga pa ni še prišla do spoznanja, da statistika ni nepotrebno zbiranje števil, temveč važen faktor, ki služi kulturnemu svetu za merilo ekonomske moči. V zadnjem času obeta tudi naša vlada, da bode organizirala statistični urad, kar nam daje upanje, da bomo mogli prihodnje leto v statistiki o svetovni produkciji najti sicer skromno mesto naši državi, ki pa jej bode, če pravilno izvedena, le dvignila ugled in jo doslej nepoznano odkrila presojevalcem svetovnega trga.

*J. J.*

## Socialni pregled.

### Koliko zavodov za gluhonemo deco potrebujemo v Sloveniji?

To vprašanje se da pravilno rešiti samo s pomočjo statistike o gluhonemih deci. Pri ljubljanskem višjem šolskem svetu so imeli tudi še za leto 1919. zgolj podatke o šolskoobvezni deci s Kranjskega. Razmere v Prekmurju, ob prejšnji italijanski demarkacijski črti in v koroškem delu so bile popolnoma neznanе. Treba je bilo po stanju z dne 31. decembra 1920. l. zbrati podatke iz vseh političnih okrajev v Sloveniji in se hkrati ozreti tudi na število gluhoneme dece, ki je v predšolski dobi: toda štetje dece v predšolski dobi se je slabo obneslo. Podatke te dece do končanega 2. leta je izmed 21 poslalo le 5 okrajev, ki so v celoti izkazali 4 dečke in 3 deklice, skupaj 7 gluhonemih otrok. Ne bom govoril o popolnoma javnih vzrokih, zakaj je brezuspešno ugotovljati gluhonence, ki so stari manj ko dve leti. A niti podatki o gluhonemih deci, ki je stara 2 do 7 let, niso bili zadovoljivi. Poročila so došla le iz 11 političnih okrajev, ki so izkazali 13 dečkov in 17 deklic, skupaj 30 gluhonemih otrok. Ostalih 10 političnih okrajev ni navedlo nobenega gluhonemega otroka. Da taka statistika ne velja, je jasno. Pri današnjih razmerah ne moreš zahtevati ne od okrajnih glavarstev niti od okrajnih zdravnikov, ne od šolskih oblastev niti od župnijskih uradov, da pošljejo točne podatke. To je stvar tiste daljne bodočnosti, ko se razraste organizacija krajevnih zaščit dece in mladine in zlasti njihovih poverjenikov (zaupnikov) tako, da bo deca vsake vasi pod večjim in stalnim zaščitnim nadzorom.

Statistika se mora za sedaj omejevati na gluhonemo šolskoobvezno deco, a zadošča, da rešimo v napisu stavljeno vprašanje. Točno sliko nam podaje naslednji

Pregled gluhaneme dece v šolskoobvezni starosti.

| Zap. št. | Okraj                     | Število gluhaneme dece |        |        |                 |        |        |                     |        |     | Število gluhaneme dece od 7 do 16 let |                |        |        |                     |        |        |           |        |        |   |
|----------|---------------------------|------------------------|--------|--------|-----------------|--------|--------|---------------------|--------|-----|---------------------------------------|----------------|--------|--------|---------------------|--------|--------|-----------|--------|--------|---|
|          |                           | od 7 do 12 let         |        |        | od 12 do 16 let |        |        | skupaj (od 7-16 l.) |        |     | v drž. zav. za gluhanje v Ljubljani   | obrti se učeče |        |        | na kmetih zaposlene |        |        | brezdelne |        |        |   |
|          |                           | moške                  | ženske | skupaj | moške           | ženske | skupaj | moške               | ženske | vse |                                       | moške          | ženske | skupaj | moške               | ženske | skupaj | moške     | ženske | skupaj |   |
|          |                           |                        |        |        |                 |        |        |                     |        |     |                                       |                |        |        |                     |        |        |           |        |        |   |
| 1        | Brežice . . . . .         | 1                      | 1      | 2      | 3               |        | 3      | 4                   | 1      | 5   | 2                                     | 2              |        |        | 1                   |        | 1      | 1         | 1      | 2      |   |
| 2        | Celje . . . . .           | 8                      | 5      | 13     | 8               | 8      | 16     | 16                  | 13     | 29  | 6                                     | 2              | 8      | 1      | 1                   | 6      | 7      | 13        | 3      | 4      | 7 |
| 3        | Črnomelj . . . . .        | 2                      | 1      | 3      | 1               |        | 1      | 3                   | 1      | 4   | 1                                     |                | 1      |        | 1                   | 1      | 2      | 1         |        | 1      |   |
| 4        | Kamnik . . . . .          | 4                      | 4      | 8      | 5               | 3      | 8      | 9                   | 7      | 16  |                                       | 2              | 2      |        | 6                   | 1      | 7      | 3         | 4      | 7      |   |
| 5        | Kočevje . . . . .         | 5                      |        | 5      | 2               | 2      | 5      | 2                   | 7      | 11  | 1                                     | 1              | 2      |        | 1                   | 1      | 2      | 3         |        | 3      |   |
| 6        | Konjice . . . . .         | 4                      | 5      | 9      | 2               | 2      | 4      | 7                   | 11     | 2   |                                       | 2              |        |        | 1                   | 5      | 6      | 1         | 2      | 3      |   |
| 7        | Kranj . . . . .           | 7                      | 5      | 12     | 2               | 2      | 4      | 9                   | 7      | 16  | 4                                     | 3              | 7      |        | 2                   | 1      | 3      | 3         | 3      | 6      |   |
| 8        | Krško . . . . .           | 2                      | 3      | 5      | 4               | 3      | 7      | 6                   | 6      | 12  | 5                                     | 1              | 6      |        | 1                   | 2      | 3      |           | 3      | 3      |   |
| 9        | Litija . . . . .          | 2                      | 3      | 5      | 4               | 3      | 7      | 6                   | 6      | 12  | 1                                     | 1              | 2      |        | 3                   | 2      | 5      | 2         | 3      | 5      |   |
| 10       | Ljubljana mesto . . . . . |                        | 1      | 1      |                 | 1      | 1      |                     | 2      | 2   |                                       | 2              | 2      |        |                     |        |        |           |        |        |   |
| 11       | Ljubljana okol. . . . .   | 3                      | 1      | 4      | 2               | 2      | 4      | 5                   | 3      | 8   | 5                                     | 3              | 8      |        |                     |        |        |           |        |        |   |
| 12       | Ljutomer . . . . .        | 4                      | 3      | 7      | 1               |        | 1      | 5                   | 3      | 8   | 1                                     |                | 1      |        | 3                   | 3      | 6      | 1         |        | 1      |   |
| 13       | Logatec . . . . .         | 3                      |        | 3      |                 |        | 3      |                     | 3      | 1   |                                       | 1              |        |        | 1                   |        | 1      | 1         |        | 1      |   |
| 14       | Maribor mesto . . . . .   | 1                      | 1      | 2      | 1               | 1      | 2      | 2                   | 2      | 4   | 2                                     | 2              |        |        | 1                   |        | 1      | 1         |        | 1      |   |
| 15       | Maribor okolica . . . . . | 11                     | 9      | 20     | 11              | 11     | 22     | 22                  | 20     | 42  | 3                                     | 2              | 5      |        | 13                  | 10     | 23     | 6         | 8      | 14     |   |
| 16       | Murska Sobota . . . . .   | 6                      | 6      | 12     | 6               | 1      | 7      | 12                  | 7      | 19  | 1                                     |                | 1      |        | 7                   | 4      | 11     | 4         | 3      | 7      |   |
| 17       | Novo mesto . . . . .      | 3                      | 2      | 5      | 3               | 2      | 5      | 6                   | 4      | 10  | 6                                     | 1              | 7      |        | 2                   | 2      |        | 1         | 1      |        |   |
| 18       | Prevalje . . . . .        | 4                      | 6      | 10     | 3               | 3      | 6      | 7                   | 9      | 16  | 1                                     |                | 1      |        | 3                   | 5      | 8      | 3         | 4      | 7      |   |
| 19       | Ptuj . . . . .            | 9                      | 8      | 17     | 5               | 2      | 7      | 14                  | 10     | 24  | 2                                     | 2              | 4      |        | 8                   | 4      | 12     | 4         | 4      | 8      |   |
| 20       | Radovljica . . . . .      | 2                      | 1      | 3      | 1               | 2      | 3      | 3                   | 3      | 6   | 1                                     | 3              | 4      |        | 2                   |        | 2      |           |        |        |   |
| 21       | Slovenj Gradec . . . . .  | 12                     | 6      | 18     | 5               | 5      | 10     | 17                  | 11     | 28  | 4                                     | 2              | 6      | 1      | 1                   | 2      | 3      | 5         | 10     | 16     |   |
|          | Skupaj . . . . .          | 93                     | 71     | 164    | 65              | 53     | 118    | 158                 | 124    | 282 | 47                                    | 27             | 74     | 2      | 26                  | 51     | 113    | 47        | 46     | 93     |   |

Gradivo gornjega pregleda so bila poročila političnih oblastev. Poročila so bila precej natančna. Vsaka številka pomeni gluhanemce, katerih osebni podatki, starši in odnošaji so v poročilih navedeni. Da se izven državnega zavoda učita obrti le dva gluhanema otroka, je dokaz, da je pouk v zavodu in zlasti rokotvorni pouk gluhanemi deci neizogibno potreben. Pri kmetiškem delu na deželi je zaposlenih 113 gluhanemih otrok, a 93 jih tava po svetu brez dela. Verjetno je, da je med brezposelnimi gluhanemci največ takih, ki so duševno omejeni. Vobče je moških gluhanemih otrok nekaj več ko gluhanemih deklic: razmerje je 56% : 44%.

Pripomniti velja, da je bilo na edinem slovenskem zavodu, t. j. na državnem zavodu za gluhoonemce v Ljubljani v šolskem letu 1920./1921. 8 gojencev več nego jih je gori v pregledu navedenih. Ti gojenci so bili deloma z juga države (1 iz Osjeka, 1 iz Stankovca v Dalmaciji), deloma iz zasedenega slovenskega ozemlja (4 iz postojnskega okraja in 2 iz velikovškega okraja).

Število vse šolskoobvezne gluhooneme dece (stare 7 do 16 let) je 282. Na ljubljanskem zavodu je torej le pičlih 26% te dece, 74% je brez zavodske oskrbe. Da bi po zgledu modernih držav (Nemčija, Norveška i. t. d.) uvedli prisilno zavodsko oskrbo vse gluhooneme dece v Sloveniji, je izključeno, ker edini naš državni zavod za gluhoonemce niti zaradi prostorov niti zaradi števila učnih moči ne more sprejeti več ko 85 gojencev. Hkrati pa je tudi dognano, da se mora v Sloveniji čim prej ustanoviti vsaj še eden zavod za hluhonemce, ki naj bi bil tolikšen in tako organiziran, da bi mogel sprejemati najmanj 100 do 120 gojencev. Navzlic temu upoštevanju, da je veliko gluhoonemih otrok bebecv, se najmanj 100 do 120 naših duševno normalnih gluhoonemcev zato izgubi za človeštvo, ker se ne morejo učiti na zavodu, kjer bi postali, kakor je znano, izborni rokodelci.

Da se novi zavod ustanovi v Mariboru, za to govori več razlogov. Prvič je ta razlog, da dobi po razdelitvi Slovenije v dve oblasti mariborska oblast poseben zavod. Dalje opažamo, da je med sedanjimi gojenci v ljubljanskem državnem zavodu za gluhoonemce primeroma dosti manj štajerskih otrok (le 17%) nego kranjske dece (44%), kar je dokaz, da so zapostavljeni okraji, ki so od zavoda bolj oddaljeni. Tudi ne smemo prezreti dejstva, da je na Štajerskem razmeroma dosti več gluhooneme dece nego na Kranjskem. O tem se uverimo, ako primerjamo števila dece Celja (29), mariborske okolice (42!), Murske Sobote (19), Ptuja (24) in Slovenjega Gradca (28) z ostalimi številkami v gornjem pregledu.

Skratka: treba nam je modernega velikega zavoda za gluhoonemce v Mariboru. Ni dvojbe, da se pobriga bodoča mariborska oblast za zgradbo poslopja in pripravo strokovnih učiteljev; toda želeli je, da se osokoli krepka privatna iniciativa, ki prične nemudoma zbirati doneske za ta plemeniti namen.

*Dr. France Goršič.*

## Nekoliko podatkov o slepi deci v Sloveniji.

Doslej ni bilo znano, koliko imamo Slovinci slepih otrok. V to reč je spravilo jasnost štetje, ki je bilo izvršeno s pomočjo političnih oblastev. Tudi pri štetju te abnormalne dece je bil zaman poskus dognati število nesrečnikov, ki so siarj manj ko 7 let. Nedostaja nam pač tiste razpredene zaščitne organizacije, ki bi v zaščitnem nadzoru držala vsak kraj, vsako vas, vsako hišo. Nasprotno pa se je opravila statistika slepe dece, stare 7 do 16 let, kakor vse kaže, še dovolj natančno. Vsako politično oblastvo je naznanilo ime in rojstne podatke šologodnega slepega otroka, ime in stan njegovih staršev, gnotne razmere ter sposobnost za izobrazbo, pri tem pa zlasti sposobnost za sprejem v zavod.

V Ljubljani je izza 1. 1919. zavod za slepce, ki ga upravlja „Kuratorij za oskrbo slepcev v Ljubljani“. Kot prve gojence je bil prevzel slepe invalide iz Gradca. Po končanem šolskem letu 1919. so mu bili izročeni civilni slepci obojega spola. Poslej ima okoli 40 gojencev. Na zavodu sta dva oddelka, moški in ženski, dva učna razreda, delavnica za rokotvorni pouk, soba za ženska ročna dela, glashena soba, spalnica za deco ter spalnice za civilne in vojne slepce. Med gojenci je bilo v šolskem letu 1920./1921. šolskoobveznih slepih otrok 14.

O statističnem štetju šolagodne slepe dece v Sloveniji imenovanega leta daje najboljše pojasnilo naslednji

Pregled slepe dece, stare 7 do 16 let.

| Zap. št.   | Politični<br>okraj      | Število slepe dece |        |     |                 |        |     |       |        |          | Število iste dece |        |     |                   |        |     |
|------------|-------------------------|--------------------|--------|-----|-----------------|--------|-----|-------|--------|----------|-------------------|--------|-----|-------------------|--------|-----|
|            |                         | od 7—12<br>let     |        |     | od 12—16<br>let |        |     | vse   |        |          | ki je v<br>zavodu |        |     | ki ni v<br>zavodu |        |     |
|            |                         | moške              | ženske | vse | moške           | ženske | vse | moške | ženske | v celoti | moške             | ženske | vse | moške             | ženske | vse |
| 1          | Brežice . . . . .       | 1                  | 1      |     |                 |        |     | 1     | 1      |          |                   |        |     | 1                 | 1      |     |
| 2          | Celje, mesto in okol. . | 1                  | 2      | 3   |                 |        |     | 1     | 2      | 3        | 1                 | 1      | 1   | 1                 | 1      | 2   |
| 3          | Črnomelj . . . . .      | 1                  | 1      |     |                 |        |     | 1     | 1      |          | 1                 | 1      |     |                   |        |     |
| 4          | Kamnik . . . . .        | 1                  |        | 1   | 1               | 1      | 1   | 1     | 2      | 1        |                   | 1      |     | 1                 | 1      |     |
| 5          | Kočevje . . . . .       |                    |        |     | 1               | 1      | 1   |       | 1      | 1        |                   | 1      |     |                   |        |     |
| 6          | Konjice . . . . .       | 1                  |        | 1   | 1               | 1      | 2   |       | 2      |          |                   |        | 2   |                   | 2      |     |
| 7          | Kranj . . . . .         |                    | 2      | 2   | 1               | 1      | 1   | 2     | 3      |          | 2                 | 2      | 1   |                   | 1      |     |
| 8          | Krško . . . . .         |                    |        |     |                 |        |     |       |        |          |                   |        |     |                   |        |     |
| 9          | Litija . . . . .        | 1                  |        | 1   |                 |        |     | 1     | 1      |          |                   |        |     | 1                 |        | 1   |
| 10         | Ljubljana mesto . .     |                    |        |     | 1               | 1      |     | 1     | 1      |          | 1                 | 1      |     |                   |        |     |
| 11         | Ljubljana okolica . .   | 1                  | 1      | 2   | 1               | 1      | 1   | 2     | 3      | 1        | 2                 | 3      |     |                   |        |     |
| 12         | Ljutomer . . . . .      |                    | 1      | 1   |                 |        |     | 1     | 1      |          |                   |        |     | 1                 | 1      |     |
| 13         | Logatec . . . . .       |                    |        |     |                 |        |     |       |        |          |                   |        |     |                   |        |     |
| 14         | Maribor mesto . . .     | 1                  |        | 1   |                 |        |     | 1     | 1      | 1        |                   | 1      |     |                   |        |     |
| 15         | Maribor okolica . . .   | 1                  |        | 1   | 1               | 1      | 1   | 1     | 2      | 1        | 1                 | 2      |     |                   |        |     |
| 16         | Murska Sobota . . .     | 1                  |        | 1   | 1               | 1      | 1   | 1     | 2      |          |                   |        | 1   | 1                 | 2      |     |
| 17         | Novo mesto . . . . .    | 1                  |        | 1   |                 |        |     | 1     | 1      | 1        |                   | 1      |     |                   |        |     |
| 18         | Prevalje . . . . .      |                    |        |     |                 |        |     |       |        |          |                   |        |     |                   |        |     |
| 19         | Ptuj mesto in okol. .   |                    | 1      | 1   |                 |        |     | 1     | 1      |          |                   |        |     | 1                 | 1      |     |
| 20         | Radovljica . . . . .    | 1                  |        | 1   |                 |        |     | 1     | 1      |          |                   |        |     | 1                 |        | 1   |
| 21         | Slovenj Gradec . . .    |                    |        |     |                 |        |     |       |        |          |                   |        |     |                   |        |     |
| Skupaj . . |                         | 10                 | 9      | 19  | 3               | 5      | 8   | 13    | 14     | 27       | 6                 | 8      | 14  | 7                 | 6      | 13  |

Slepili šolagodnih otrok je naštetih 27, izmed teh 13 dečkov in 14 deklic. Veselo znamenje je, da je število tako majhno. Vendar se nam vzbuja sum, da je število slepe dece od 12 do 16 let (8) menda le nekoliko prenizko proti številu slepe dece od 7 do 12 let (19). Ali so se pri tem napravile kake pogreške, pokaže prihodnje štetje. Gotovo pa je vsekakor, da ni zapreke za to, da se za Slovenijo uzakoni obvezna zavodska vzgoja slepe dece, da le ohranimo zavod za slepce v

Ljubljani tako velik kakor je. Šolo na tem zavodu je obiskovalo 14 otrok, torej jih je bilo izven zavoda 13. Od teh sta za šolo nesposobna samo dva, ki sta tudi slaboumna, oz. gluhonema. Od ostalih 11 se jih je 6 kar samih javilo, da bi radi šolo obiskovali. Izmed njih je bil eden obiskoval navadno osnovno šolo. Poskrbljeno je, da bodo poklicani vsi šologodni in za sprejem sposobni otroci v šolskem letu 1921./1922. v zavod za slepce.

Ako število šolskoobveznih otrok določimo na 25 in upoštevamo, da zavod za slepce ni zgolj učilnica za mladino, ampak tudi oskrbovalnica za odrasle slepce, nam postane jasno, da tako važnega kulturnega zavoda, ki ga imamo v Ljubljani, ne gre zapostavljati ali celo zatirati, marveč da je treba vse sile napeti, da bo zavod čim prej podržavljen.

*Dr. Francè Goršič.*

## Kulturni pregled.

### Da se ne pozabi.

(Šop citatov.)

Prelésti mislil je ozidje grada  
in ponevédoma planiti nanje.

Prešeren.

„Njiva“, 25. XII. 1921, str. 458.:

„Kulturno delo je v dobah političnega nastajanja navadno soodločujoč faktor. Pri nas ne. V Sloveniji nam kulturni delavci niso ustvarili niti mehanizma za izmenjavo knjig itd. s Hrvati in Srbi. Izvestna skupina kulturnih delavcev pa se je izrecno priključila reakciji in jo podprla z novo iznajdbo, z „demontriranjem Slovenstva“. Žal nam iznajditelji niso povedali, kdo hoče demontirati, kdaj, s čim in kako. Toda dovolj je trditev. Slično je mislila ista skupina, ko je zagnala krik, da se hočeta odpraviti dve fakulteti z univerze v Ljubljani. Ko se je krik poglobil, se je izkazalo, da so kapitolske gosi graknile brez vzroka, ker Galcev nikjer ni bilo!“

Odprimo „Jutro“ — ki za polovično ceno svojim naročnikom navrže še „Njivo“ — in pogledimo:

„Jutro“, 5. oktobra 1921:

„Beograd, 4. okt. (Izv.) Jutri dopoldne bo imel ministrski svet sejo, na kateri se bo razpravljalo o budžetu ministrstva prosvete. Z ozirom na finančni položaj države se namerava predlagati ukinjenje nekaterih srednjih šol v Srbiji in Črni gori ter medicinske fakultete v Beogradu in Ljubljani.“

„Jutro“, 7. oktobra 1921:

„Beograd, 6. okt. (Izv.) Vprašanje ukinjenja medicinske fakultete v Beogradu in Ljubljani je predano v reševanje ministrskemu odboru, ki ima tudi izdelati prelazna naredjenja, ki so potrebna za prosvetne inštitute, ki bi se imeli ukiniti.“

„Jutro“, 8. oktobra 1921, uvodnik:

„... Mi vemo samo to, da se je v vladi vsled potrebne ogromne redukcije vseh resortnih proračunov govorilo tudi o možnosti ukinjenja beogradske in ljubljanske medicinske fakultete...“

„Jutro“, 9. oktobra 1921:

„Beograd, 8. okt. (Izv.) Vaš poročevalec se je informiral avtentično o stanju vseučiliškega vprašanja z ozirom na sklep ministrskega sveta o ukinjenju nekaterih postavk v budžetu, ki se tičejo ljubljanske in beograjske medicinske fakultete.

Demokratski poslanci iz Slovenije so izjavili danes ministru prosvete Pribičeviču, da ne morejo privoliti niti v nobeno izpremembo v samem zakonu. Ako pa bi skupščina sklenila, da se ti zavodi ukinejo, potem zahtevajo, da se stvar izvrši tako, da ne bodo imeli škode profesorji in dijaki.

Minister Pribičevič je izjavil, da je ministrski svet samo sklenil, da se ne vnesejo v budžet postavke za nove investicije pri beograjski in ljubljanski medicinski fakulteti, nikakor pa ne, da se obe fakulteti ukinejo. Pač pa je bilo sklenjeno, da se rešitev tega vprašanja prepusti skupščini. Končno je minister Pribičevič naglasil, da o kakem ukinjenju pred letom 1922. brez zakonite prehodne naredbe sploh ne more biti govora.“

„Jutro“, 12. oktobra 1921:

„Zagreb, 11. okt. Novinski urad poroča iz Beograda: ... Obstojala je namera, da se ukinejo medicinski fakulteti v Beogradu in Ljubljani ter tehnična fakulteta v Zagrebu; ker pa se more kaka fakulteta ukiniti samo z zakonom, je bil sprejet načelni sklep, da se tak zakon predloži v odobritev narodni skupščini. Zaradi nerazpoloženja, na katero je naletel ta sklep v Zagrebu in v Ljubljani, se je prvotni sklep zavrgel ter je bil službeno dementiran od pokrajinske vlade v Zagrebu in centralne vlade v Beogradu.“

„Jutro“, 19. oktobra 1921:

Iz „Govora poslanca dr. Žerjava na zboru zaupnikov JDS 16. oktobra v Ljubljani“: „... Laž je, da bi hotela naša stranka žrtvovati kaj na kulturnih napravah Slovenije. Če bo treba kaj črtati, skušali bomo črtati drugod, da ohranimo postavke za naše kulturne zavode. (Dobro!)“

Sklenimo s priliko, ki jo je naredila „Njiva“: Galci so mislili po noči naskočiti Kapitol. Ko pa so opazili, da gosi ne spijo in da so zbudile celo posadko, ki je proti njim pokazala — kako si je vendar upala! — naravnost nerazpoloženje, so svoj naskok opustili. Par dni pozneje pa so pisali po svojih listih, da so se o naskoku samo pogovarjali, samo razpravljali, o njem samo sklepali in da so ga opustili (ne zaradi gosi), ker je bil prav za prav in tako rekoč nepostaven. In še par dni pozneje so povedali, da so ta naskok prav za prav res tudi sklenili, toda da so ga pozneje zavrgli in — da bi stvar še bolj držala — celo tudi dementirali.

Danes se delajo nedolžna jagnjeta in pravijo, da sploh „Galcev nikjer ni bilo“ in da je menda vse skupaj samo prazna fabula, ki jo je vtihotapil v našo zgodovino

*T. Livius.*